

MÜZİK ALANINDA ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN BİLSEM EĞİTİM SÜRECİ

SAC EDUCATION PROCESS OF GIFTED STUDENTS IN MUSIC

Gülay LAÇIN* Ahmet DEMİR*

Geliş Tarihi: 31.08.2023

Kabul Tarihi: 24.10.2023

(Received)

(Accepted)

Öz: Özel yetenekli kişiler bir ülkenin bilim, sanayi, teknoloji, sanat gibi alanlarda geleceğinin mimarlarıdır. Özel yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü Bilim ve Sanat Merkezlerinde resim, müzik ve genel yetenek alanları olmak üzere üç dalda eğitim görmektedirler. Müzik alanında özel yetenekli bireyler, yaptıkları çalışmalarla ülkelerini sanat alanında geliştirmekte, ülkelerinin dünya sanatında söz sahibi olmasında ve ülkelerini diğer dünya ülkelerine tanıtmada önemli rol oynamaktadırlar. Bu sebeple, bu bireylerin yeteneklerinin erken yaşta keşfedilmesi ve iyi eğitim almaları onların mutlu birer birey olmasında ve geleceğimize katkı sağlamalarında büyük öneme sahiptir. Bu araştırmada diğer yetenek alanlarına oranla daha az araştırılmış olan müzik alanında özel yeteneklilerin “Türkiye’deki tanılma süreçleri ve BİLSEM’de aldıkları müzik eğitimi” üzerinde durulmuştur. Araştırmada literatür tarama yöntemi kullanılarak konu ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve elde edilen bilgiler ışığında ulaşılan veriler değerlendirilmiştir. Araştırmanın; bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara öncülük etmesi, ülkemizde müzik alanında özel eğitim alan öğrencilerin eğitimine katkı sunması, bu alanla ilgilenen eğitimcilere, özel yetenekli çocuklara sahip ailelere ve öğrencilere yol göstermesi, ülkemizde bu yeteneğe sahip öğrencilerin daha fazla fark edilmesine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM), Müzik Eğitimi, Müziksel Zekâ, Müziksel Yetenek, Özel Yetenek.

Abstract: "Gifted individuals are the architects of a country's future in fields such as science, industry, technology and art. In Science and Art Centers where gifted students are educated, education is provided in three branches: painting, music and general talent. Individuals with special talents in the field of music carry their countries forward in the field of art with their works. These individuals play an important role in helping their countries have a say in world art and introduce their countries to other countries around the world. For this reason, discovering the talents of gifted individuals at an early age and receiving a good education are of great importance for them to be happy individuals and to contribute to our future. In this study, it has been focused on “the identification processes of special talents in the field of music in Turkey and the musical education they receive in SAC”, which has been less researched compared to other talent fields. Studies on the subject were examined in this study by using the literature review method and the data reached in the light of the information obtained were evaluated. It is among the aims of this study to lead other studies

* Doktora Öğrencisi, gulay-batur@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0515-0257.

* Uzm. Öğretmen, orkestrator90@gmail.com, ORCID: 0009-0004-6850-3007.

in this field, to contribute to the education of students receiving special education in the field of music in our country, to guide the educators who are interested in this field and to families and students with special talents, and to contribute to the awareness of students with this talent in our country.

Keywords: Science and Art Center (SAC), Musical Education, Musical Intelligence, Musical Talent, Special Talent.

1. GİRİŞ

Düşünme, yorum yapabilme, sonuç çıkarabilme yetilerini kapsayan zeka kavramı, farklı bilim insanları tarafından değişik şekillerde tanımlanmıştır. Eğitimciler için zekâ, insanın öğrenme yeteneği, psikologlar açısından bilgiyi işleme yeteneği, biyologlar içinse çevreye uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanmıştır.¹

Zekâ alanında çalışma yapan ilk bilim insanlarından biri ise Spearman olmuştur. Zekâyı ölçecek herhangi bir materyal bulunmadığı dönemde öğrenciler ve öğretmenlerin görüşlerine başvurarak zekâ için iki faktör kuramını geliştirmiştir.²

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Bilim ve Sanat Merkezleri yönetmeliğine göre ise zekâ; problemler karşısında analitik, yaratıcı, ıraksak ve pratik düşünebilme yeteneği olarak ifade edilmektedir.³

Zekâ alanında yapılan çalışmalar incelendiğindeyse, zekânın birçok farklı alana ayrıldığı görülmektedir. İlk kez Howard Gardner tarafından 1983 yılında ortaya konan Frame of Mind (Düşüncenin Çevreleri) ve 1993'teki çoklu zekâ kuramı tüm eğitimcilerin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bu kuram ile birlikte gelenekçi eğitim sistemi sekteye uğramış ve yeni projelerin hayata geçmesinin yolunu açılmıştır.⁴

Gardner'a göre zekâ; bireyin farklı kültürlerde değerlendirilen ürünleri meydana getirme yeteneği, gerçek yaşamdaki problem durumlarına çözüm üretebilme yeteneği ve karmaşık yapıya sahip problemleri keşfedebilme yeteneğidir.⁵

Çoklu zekâ kuramının ayrıntıları incelendiğinde ise, Gardner zekâ türlerini sekiz farklı alana ayırmıştır:

¹ İbrahim Ethem Özgüven, *Psikolojik Testler*, Yeni Doğu Matbaası, Ankara, 1994, s. 161-165.

² Celil Hakan Çuhadar, "Müziksel Zekâ", *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 2017, s. 1-12.

³ MEB, *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, Tebliğler Dergisi, Sayı: 2618, 2009.

⁴ Mustafa Zülküf Altan, "Çoklu Zekâ Kuramı, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi", *E.F.İ. Üniversitesi*, Sayı 17, s.105-117.

⁵ Celil Hakan Çuhadar, "Müziksel Zekâ", *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 2017, s. 3.

Araştırma Makalesi

- Müziksel Zekâ: Nüans, armoni, tempo, çalgı aleti çalma, şarkı söyleyebilme, bestecilik gibi müziğin temel unsurlarına sahip olma,
- Dilsel-Sözel Zekâ: Dilin yazılı ve sözlü tüm öğelerini etkili kullanabilme,
- Görsel-Uzamsal Zekâ: Renklere, çizgilere, biçim ve şekillere hâkim olma,
- Analitik-Matematiksel Zekâ: Sayıları etkili kullanabilme, neden-sonuç ilişkisi kurabilme,
- Kinestetik-Bedensel Zekâ: Duygu ve düşüncelerini ifade ederken vücudunu kullanabilme,
- Özedönük-İçsel Zekâ: Kişinin güçlü ve zayıf taraflarını bilmesi, istek ve niyetlerini fark edip bunlardan yola çıkarak hayatını daha etkili şekilde sürdürebilmesi,
- Sosyal Zekâ: Diğer insanları iyi tanıma, onların ruh durumlarını, duyu ve düşüncelerini anlayarak kişiler arasındaki sorunları çözebilme yeteneği,
- Doğacı Zekâ: Doğal hayatı ve doğal hayatta olanları gözlemleyebilme yeteneğidir.⁶

Yüksek bir zekâyâ sahip olan özel yetenekli kişiler Marland raporuna göre, özel yetenekleri nedeniyle üst düzey işler yapabilecek nitelikte olan ve aynı zamanda nitelikli kişiler tarafından belirlenen bireyler olarak tanımlanmıştır. Bu bireylerin alışlagelmiş eğitim programlarından farklı bir eğitime ihtiyaçları vardır ve ancak farklı bir eğitimle kendilerine ve topluma katkı sağlayabilirler.⁷

Her bireyin zekâ alanlarının farklı olduğu kabul edilip, farklılık gösterdiği alana uygun eğitim sistemine dâhil ederek gelişimini sağlamak, bireyin sahip olduğu yeteneğin dışı vurumunu kolaylaştırmaktadır. Eren ve ark. (2018) yapmış oldukları çalışmada özel yetenekli bireylerin farklı bir eğitim almaları gerektiğine dikkat çekerek, bu yetenekteki bireylerin kendi kaderlerine bırakılmamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Bunun nedeni olarak; potansiyellerinin altında bir eğitim sürecinin bu bireylerdeki yeteneğin kaybolmasına sebebiyet verebileceğini göstermişlerdir. Bu nedenle özel yetenekli çocukların yeteneklerinin erken yaşlarda keşfedilmesi, uygun

⁶ Celil Hakan Çuhadar, *a.g.m.*, 2017, s. 5.

⁷ Begüm Fulya Adızel, Gökmen Özmenteş, “Müzik Alanı Öğrenci Velilerinin Eğitim Süreçlerine Yönelik Farkındalıkları: Antalya BİLSEM Örneği”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 3, 2018, s. 225-232

eğitim almaları, duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destek ve tavsiyeler almaları, psikososyal açıdan sağlıklı yetişkinler olmaları önemlidir.⁸

Çoklu zekâ kuramının bir ögesi olan müziksel zekâyâ sahip bir bireyin de, erken fark edilmesi ve ilgili eğitim-öğretim sürecine dâhil edilerek sahip olduğu yeteneği doğrultusunda gelişimine katkı sunulması gerekmektedir. Bu bireylerin okul dışında farklı bir eğitim programı dâhilinde eğitim gördükleri BİLSEM'ler, bu alandaki eksikliği kapatmaktadır.

2. İNCELEME

2.1. Özel Yetenek

Yetenek, düzenli olarak geliştirilebilen yeti, bilgi ve beceriyle ulaşılabilen üst düzey bir ustalıktır.⁹

Yeteneğin doğuştan getirilme özelliği bilim insanlarının ortak görüşüdür. Yetenek istenilen bir şeyi yapabilme becerisidir. Sözel, sayısal, ikna etme, algılama, ilişki kurma gibi yetenekler birçok alanda kişinin bazı şeyleri yapabileceği anlamına gelmektedir. Ham yetenekler doğuştan getirilir. Bir yetenin eğitilebilmesi ve geliştirilebilmesi, o yetinin doğuştan getirilme durumunu değiştirmez.¹⁰

Akar¹¹ (2015) yetenek ile ilgili genel özellikleri şu şekilde belirtmiştir:

- Doğuştan getirilen varoluşsal yapıdır,
- Bazı özel alanlardaki üst düzey yeterliliklerdir,
- Bireylere özgü bir beceridir,
- Bireyleri ustalık düzeyine çıkarır,
- Öğrenme ortamları ile birlikte bireylerin yetenekleri başarıya yansır,
- Geliştirilmeye çok açıktır.

Doğal yetenekten farklı olarak bazı bireylerde bir alanda veya birkaç alanda bazı özel yetenekler bulunur. Bu özel yetenek veya yeteneklere sahip olan bireyler diğer insanlardan bu özellikleri ile kolayca ayırt edilebilir.

⁸ Haydar Kılıç, “Bilim ve Sanat Merkezleri Yöneticilerinin Müzik Yetenek Alanındaki Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2021), s. 1.

⁹ Gonca Köse, “İnsan Kaynakları Yönetiminin Derin İçgörüsü: Yetenek Yönetimi ve İşveren Markası İlişkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 56, 2018, s. 823-833.

¹⁰ Hüner Şencan, “Psikoteknik ve Uygulama Alanları”, <http://www.abuyum.com/psikoteknik-ve-uygulama-alanlari-hk>, (18.08.2023).

¹¹ Filiz Akar, *Yetenek Yönetimi*, 18. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015, s. 20.

Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi'nde¹² (2016) özel yeteneği: “Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” olarak tanımlamıştır. 15 Ocak 2013 tarihinde Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunca (BTYK) yayınlanan Strateji ve Uygulama Planı'nda “Üstün yetenek” kavramı yerine aynı kavrama karşılık gelen ve bireyleri daha az kategorize edici “özel yetenek” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.¹³

2.1.1. Özel Yetenekli Kişilerin Genel Özellikleri

- Yaşıtlarına göre daha çabuk konuşur ve yürürler.
- Genellikle okula gitmeden okumaya ve yazmaya başlarlar.
- Araştırma kaynaklarına ilgilidirler.
- Çok soru sorarlar ve çevresindeki olaylara karşı hassastırlar.
- Kaliteli bir gözlem yetenekleri vardır.
- Yüksek enerjiye sahiptirler.
- Daha önce karşılaşmadıkları bir bilgiyi çok hızlı öğrenirler.
- Oldukça dikkatlidirler ve sıkılmadan uzun süre bir konu ile ilgilenebilirler.
- Yaşıtlarından daha fazla kelime dağarcıkları vardır.
- Bazılarının yazısı kötü olabilir.
- Pratik düşünürler ve yaratıcılıkları oldukça gelişmiştir.
- Liderlik yapmayı severler.
- Kuralları bireysel belirler, uyulmasını isterler.
- Kendi yaşıtları ile zaman geçirmek yerine büyüklerle zaman geçirmeyi severler.
- Daha az uykuya ihtiyaç duyarlar.¹⁴

2.2. Müzikte Özel Yetenek

Bugüne kadar müzik yeteneği konusunda farklı araştırmalar yapılmıştır. Müziksel zekâ ile bilişsel zekâ arasında bir bağ olduğu değişik araştırmalar ile

¹² MEB, *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, Tebliğler Dergisi, Cilt 79, Sayı 2710, 2016, s. 449.

¹³ MEB, *Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi Strateji ve Uygulama Kılavuzu*, 2013, s.7, https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_11/25034903_zelyeteneklibireylerineitimi_stratejiveuygulamaklavuzu.pdf, (14.08.2023).

¹⁴ Ahmet Demir, “Bilim ve Sanat Merkezinde Müzik Eğitimi Alan Ortaokul Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), s. 20-23.

ispatlanmıştır. Müzik yeteneği, sesleri ayırt etme, ezgileri akılda tutabilme, ritim duygusu, müziksel işitme, enstrüman çalabilme olarak tarif edilir.¹⁵

Müzik alanında özel yeteneğe sahip olmak ise, bu tanımlamayı kapsayan ama bu tanımlamaların çok üzerinde ve daha ayrıntılı öğeleri barındıran bir durumdur. Bu yeteneğe sahip bireylerin yaratıcı, yorumlayıcı ve algılayıcı özellikleri daha fazla gelişmiştir. Müzik yeteneğinden farklı olarak müzikte özel yetenek düşünüldüğünde bu bireyler;

- Kolay ve hızlı öğrenirler bu yüzden notayı hızlı yazarlar.
- Ritmik yetenekleri oldukça gelişmiştir.
- Detaycı oldukları için eserleri kısa sürede ezberlerler.
- Nüanslar ve notalar arasındaki ilişkiyi hızlı kavrarlar.
- İşittikleri bir ezgiyi çok kısa sürede hafızalarına alırlar.
- Eserleri ve bestecileri iyi derecede kıyaslayabilirler.
- Merak duyguları yüksek olduğu için bir müzik eserine ait bilgileri kısa sürede kavrarlar.
- Yaratıcılıkları güçlü olduğu için değişik çalgı aletleri için eser besteleyebilirler.
- Müziksel yeteneğe sahip bireylere göre ön plandadırlar ve başarıları kesindir.
- Çalışmalarda çabuk düşünüp sonuca varırlar ve hızlı ilerlerler.
- Çok küçük yaşlardan itibaren oldukça idealisttirler.
- Odaklanma yetileri iyi gelişmiştir ve çalışmalarında ciddiye önemlidir.
- Bilişsel yetenekleri gelişmiştir bu yüzden çok iyi enstrüman çalabilirler
- Tecrübe ve duygularını enstrümanlarına iyi derecede aktarabilirler.
- Resim, tiyatro vb. sanat dalları ile müzik arasında iletişim kurarak bilgilenebilirler.¹⁶

Güven ve Sezginsoy müzik alanında özel yetenekliliği; müziksel seslere ilgi duyma, müziksel hafıza, mükemmel kulak (absolut işitme) ve müziksel üretim olmak üzere dört başlık altında incelemiştir.¹⁷

¹⁵ İlknur Tunçdemir, “Çoksesli Müzikte Harika Çocuk Kanununun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği”, *Milli Eğitim*, Sayı 177, 2008, s. 8-27.

¹⁶ Tülün Malkoç, *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*, 1. Baskı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 169.

¹⁷ Elif Güven, Burcu Sezginsoy, “Müzik Alanında Üstün Bir Yetenek: İdil Biret (Görüş ve Önerileri)”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 2009, s. 123-142.

3. TÜRKİYE'DE MÜZİK ALANINDA ÖZEL YETENEKLİLERİN EĞİTİMİNDE TARİHSEL SÜREÇ

Türkiye'de ilk kez Enderun Mektebi'nde özel yeteneklilere eğitim verilmeye başlanmıştır. Enderun Mektebi II. Murat tarafından kurulmuş ve Fatih Sultan Mehmet döneminde kurumsallaşmıştır.¹⁸ Enderun'da müzik eğitimi "meşk" yöntemine dayalı olarak yapılmaktaydı. Bu yöntem ile saz ve ses icracılığının yanında öğrencilerin repertuar edinmeleri de sağlanırdı. Bu yöntemin en önemli özelliklerinden birisi de, eserlerin usul vurularak öğretilmesidir. Meşk yöntemi usta ve çırak geleneğine bağlı bir öğretim yöntemi olarak kullanılmıştır.¹⁹

Osmanlı devletinde saray dışı müzik eğitimi, 1917 yılında kurulan Dârülelhan'da verilmiştir. Bu kurumda Türk ve Batı müziği eğitimi birlikte verilmiştir.²⁰

Bu kurum 1927 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarına dönüştürülmüş ve kurumun başına Hüseyin Sadettin Arel getirilmiştir. 1986 yılında da kurum İstanbul Üniversitesinin bünyesine alınmıştır.²¹

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte müzik eğitiminde gelişmeler devam etmiştir. 1924 yılında müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur.²²

Musiki Muallim Mektebi müzisyen ve bestecileri Ankara'ya çekmeye başladıktan sonra aynı kurumun içinde 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı kurulmuştur.²³

Bu gelişmelerin yanında Tevhid-i Tedrisat Yasası'nın kabul edilmesinden sonra yurtdışına öğrenci gönderme uygulaması başlanmış ve müzik alanında özel yetenekliler yurtdışına gönderilmiştir. 1924 yılında Ekrem Zeki Ün, 1925'te Ulvi

¹⁸ Abdulcecil Işık, Engin Güneş, "Türk Tarihinde Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Osmanlı Enderun Mektebi", *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 2017, s. 1-13.

¹⁹ Cem Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, 8. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2023, s. 19.

²⁰ Erhan Özden, "Osmanlı'nın Musiki Okulları", *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2013, s.17-29.

²¹ Merve Nur Kaptan, Volkan Kaptan, "Osmanlı Döneminde Musiki Eğitimi Veren Kurumlar Üzerine Bir İnceleme", *JiaJournal*, Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2019. s. 40-52.

²² Erhan Özden, "Osmanlı Maarifi'nde Musiki", *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2014, s. 89-107.

²³ Mustafa Şahin, Ruşen Duman, "Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt VII, Sayı 16-17, 2008, s. 259-272.

Cemal Erkin, 1926'da Necil Kazım Akses, 1927'de Hasan Ferit Alnar, 1928'de Ahmet Adnan Saygun ve Halil Bedii Yönetken yurtdışına giden ilk öğrencilerdir.²⁴

Bu öğrencilerin yurtdışına gönderilmesinin ardından 7 Temmuz 1948 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından müzik alanında özel yeteneğe sahip İdil Biret ve Suna Kan'ın yurtdışına gönderilmesine karar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in özel isteğiyle ülkemizde ilk kez 5245 sayılı "Harika Çocuk Kanunu" adıyla bir yasa çıkarılmıştır.²⁵

Türkiye'de özel yetenekli çocukların eğitimi konusunda atılan ilk adımlar, zamanla yeni yasaların çıkarılması ve daha fazla eğitim kurumunun açılmasıyla popülerlik kazanmıştır. 1976 yılında, olağanüstü müzik yeteneğine sahip çocukların devlet konservatuarlarında müzik eğitimini güçlendirmek amacıyla "özel statü" yönetmeliği çıkarılmıştır. Devlet konservatuarlarında müzik alanında ilkokullar açılmış, resim ve müzik alanında orta düzeyde özel yetenekli öğrenciler yetiştirmek amacıyla 1989 yılında güzel sanatlar liseleri açılmıştır. 1995 yılında ise müzik, resim, genel yetenek alanlarında eğitim vermek amacıyla, ilk Bilim ve Sanat Merkezi Ankara'da kurulmuştur.²⁶

3.1. Bilim ve Sanat Merkezleri

Ülkemizde müzik, resim, genel yetenek alanında özel yetenekli öğrencilerin eğitilmesi için Bilim ve Sanat Merkezleri, 1993 yılında Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olan Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı bünyesinde kurulmuştur. Öncelikli olarak 5 ilimizde (Ankara, İstanbul, Denizli, Bayburt, İzmir) açılmalarına karar verilmiş (Dönmez, Baykoç, 2004)²⁷, kurumların öneminden dolayı daha çok yetenekli öğrencinin eğitim almasına olanak sunulması açısından kurumların sayısı her yıl artış göstermiştir. MEB' den alınan güncel bilgi doğrultusunda BİLSEM'lerin sayısı son 10 yılda 3 kat artmış olmakla beraber, öğrenci sayısı da 7 kat artmıştır. 81 ilde sayısı 184 olan BİLSEM okul sayısı, 2021 yılı sonunda 225'e, 2022 yılı sonunda ise sayı 335'e yükselmiştir. 2. sınıftan 12. sınıfa kadar özel yetenekli öğrencilere; uyum, destek eğitimi, bireysel yetenekleri

²⁴ Gönül Paçacı (Ed.), *Cumhuriyet'in Sesli Serüveni, Cumhuriyet'in Sesleri*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.10-29.

²⁵ Elif Güven, Burcu Sezginsoy, "Müzik Alanında Üstün Bir Yetenek: İdil Biret (Görüş ve Önerileri)", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 2009, s. 125.

²⁶ Burcu Özer, "Türkiye'de BİLSEM Müzik Alanına Yönelik Yapılan Çalışmalar: Sistemik Bir Derleme", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 29, 2020, s. 2045-2076.

²⁷ Necate Dönmez Baykoç, *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*, 1. Baskı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 69-74.

Araştırma Makalesi

fark ettirme ve özel yetenekleri geliştirme programlarıyla, proje üretimi ve yönetimi olmak üzere çok farklı eğitim programı desteği sağlamaktadır.²⁸

BİLSEM; ilkökul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkına varmalarını, becerilerini geliştirip en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla örgün eğitim dışında öğrencilere destekleyici eğitim veren kuruluşlardır.²⁹

Bilim ve Sanat Merkezi Yönergesi'nde Merkezin amaçları şu şekilde yer almıştır:

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

a) *“Bireysel yeteneklerinin bilincinde olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını,*

b) *Bilimsel düşünce ve davranışlarla estetik değerleri birleştiren, üretken, sorun çözen bireyler olarak yetişmelerini,*

c) *Çeşitli iş alanlarındaki gereksinim ve sorunların bilincinde yeni düşünceler, teknik buluş ve çağdaş araçlar önerebilmelerini ve geliştirebilmelerini,*

d) *Özel yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışma disiplini edinmelerine olanak sağlayan koşulları oluşturmak, disiplinler arası çalışmalardaki kazanımlarla sorunları çözmeye ya da çeşitli gereksinimleri karşılamaya yönelik projeler gerçekleştirmelerini,*

e) *Yaratıcılık ve yeteneklerini ulusal ve toplumsal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirmelerini sağlamaktır”.*³⁰

Bu merkezlere katılan özel yetenekli öğrenciler, temel öğrenimlerini normal örgün eğitim kurumlarında akranlarıyla birlikte sürdürmektedir.³¹

²⁸ MEB, <https://www.meb.gov.tr/meb-bilsem-sayisinda-hedefini-asti/haber/26129/tr>, (20.08.2023).

²⁹ MEB, *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, Tebliğler Dergisi, Cilt 79, Sayı 2710, 2016. s. 449.

³⁰ MEB, a.g.y. ,s. 451.

³¹ Seda Bapoğlu Dümenci, Figen Gürsoy, “Nerimal Aral, Türkiye’de Okul Öncesi Dönemdeki Üstün Potansiyalli ve Üstün Zekâlı Olan Çocukların Eğitimleri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 24, Sayı 5, 2016, s. 2469-2480.

3.2. Bilim ve Sanat Merkezlerinde Müzik Alanında Özel Yeteneklilerin Tanılanma Süreci

3.2.1. Aday Gösterme Süreci

Aday gösterme işlemleri okul yönlendirme komisyonlarınca yürütülür. Bu komisyonlarda okul müdürü, müdür yardımcıları, rehber öğretmen, psikolojik danışmanlar, 1, 2, 3. sınıfların sınıf öğretmenleri bulunur.³²

Özel yetenekli öğrencileri belirlemek amacıyla Bakanlıkça hazırlanan “Gözlem formu”, il, ilçe, kasaba ve köylerde bulunan ilkokullara gönderilir. Gözlem formu sınıf öğretmenleri tarafından doldurulur. Okul yönlendirme komisyonunca özel yeteneğe sahip olduğu düşünülen öğrenciler BİLSEM’ lere aday gösterilir.³³

Her sınıf seviyesinde resim, müzik ve genel yetenek alanından aday gösterilen öğrenci sayısı sınıf sayısının %20’sini aşamaz. Bir öğrenci en çok iki yetenek alanından aday gösterilebilir. Sınıf öğretmenleri aday gösterdikleri öğrencilerin gözlem formlarını okul idaresine teslim eder. Aday gösterilen öğrencilerin gözlem formları BİLSEM Tanılama Komisyonu tarafından değerlendirilir. Bunun sonucunda grup tanılmasına girmesine karar verilen öğrenciler grup tarama sürecine devam eder.³⁴

3.2.2. Ön Değerlendirme

Ön değerlendirmeye girmesi uygun görülen öğrenciler, BİLSEM Yürütme Kurulunun belirlediği tarihlerde, belirlenen ölçme araçları ile ön değerlendirmeye alınır.³⁵

BİLSEM öğrencisi olabilmek için geçilmesi gereken aşamalardan ilki olan ön değerlendirme uygulaması, genel zihinsel yetenek, müzik ve resim alanları için tablet ve bilgisayar ile yapılmaktadır. Geçmiş yıllarda uygulaması kaldırılan Tablet Bilgisayar Uygulaması, 2023 yılı sınav uygulamasında tekrar uygulanmaya başlanmıştır. Müzik yetenek alanı için ön değerlendirme uygulaması sınıf öğretmenleri tarafından öğrenim gördüğü okulda yapılmaktadır. Bakanlık tarafından gönderilen müzikal algı testi ile öğrencinin müziğe karşı ilgi ve algısı ölçülmektedir.

³² MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu, <https://orgm.meb.gov.tr/www/bilsem-ogrenci-tanilama-ve-yerlestirme-kilavuzu-yayimlandi/icerik/2155>, (19.08.2023).

³³ Nihat Çakın, “Bilim ve Sanat Merkezine Zihinsel Alandan Devam Eden Öğrencilerin Akranları ile Okul Başarıları Açısından Karşılaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s. 43.

³⁴ MEB, a. g. y., s. 4-7.

³⁵ MEB, a. g. Y., s. 4-7.

3.2.3. BİLSEM Müzik Yetenek Alanında Bireysel Değerlendirme

Ön tanılama sonunda Bakanlığın belirlediği taban puanı geçen müzik yetenek alanı öğrencileri bireysel değerlendirmeye girmeye hak kazanır. Bakanlığın belirlediği ölçütler doğrultusunda bireysel değerlendirmeler yapılır.³⁶

Bireysel değerlendirme komisyonu beş asil üyeden oluşur. Alan uzmanlarından oluşan bu komisyonda müzik öğretmenleri ve akademisyenler bulunur.³⁷

Yapmış olduğu çalışmada Urhan, BİLSEM müzik yetenek sınavının uygulanış biçimindeki değişiklikleri süreç içerisinde şu şekilde ifade etmektedir:

“2015-2016 yılında müzik yetenek alanına 2, 3 ve 4’üncü sınıf düzeyinde öğrenciler başvuru yapabiliyorken, 2017-2018 sınavı için 1. sınıftan itibaren öğrenci kabul edilmeye başlanmıştır. Sorular yıllar bazında gittikçe daha az bilgi gerektiren sorulara dönüştürülmüştür. 2015-2016 yılında sınav değerlendirme aşamaları işitme alanı, şarkı söyleme, çalgı çalma, müzikal üretkenlik iken, 2017-2018 müzik-yetenek sınavları yaş gruplarına göre ilk kez ayrı ayrı tanımlanmış ve sınav aşamaları; işitme alanı, ses tekrarı (tek, çift, üç ses), ezgi tekrarı (tonal, makamsal), ritim tekrarı, müzikal farkındalık, tempo farkındalığı, gürlük farkındalığı, artikülasyon farkındalığı olarak tanımlanmıştır. Bu seçme alanlarına tonal aktarım başlığı da ilk kez 2018-2019 yılında eklenmiştir. Ayrıca ilk kez 2018-2019 döneminde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından müzik yetenek tanılama ile ilgili öğrenci ve velileri bilgilendirmeye yönelik videolar hazırlanmış ve paylaşılmıştır.³⁸

2022-2023 yılında yapılan müzik yetenek sınavının uygulayış kriterleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1. Müziksel Yetenek Ölçüm Tablosu

Ses İşitme	5x Tek Ses 5x 2 Ses 2x 3 Ses
Ezgi Tekrarı	Tonal Ezgi (Piyano) Modal Ezgi (Bağlama)
Ritim Tekrarı	Tonal Ritim Tekrarı Modal Ritim Tekrarı

³⁶ MEB, a. g. y., s. 4-7.

³⁷ MEB, a. g. Y., s. 4-7.

³⁸ Gülbahar Urhan, “Bilsem Müzik Sınavında Öğrencilerin ve Velilerin Sınava İlişkin Farkındalıklarını Artırmaya Yönelik Bir Çalışma: Aksaray İli Örneği”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 63, 2022, s. 422-443.

Söyleme ve Aktarım	Belirlenen Çocuk Şarkısını Söyleme ve Farklı Tonlara Aktarabilme
Müzikal Farkındalık	Dinletilen Ezgilerdeki Farklılığı İfade Edebilme: <ul style="list-style-type: none"> • Ritmik Farkındalık • Gürlük Farkındağı • Artikülasyon Farkındağı • Tımsal Farkındalık

Bireysel inceleme sonucuna göre özel yetenekli olduğu belirlenen öğrenciler örgün eğitimlerine paralel olarak BİLSEM'lerde destek eğitim faaliyetlerine devam eder (MEB, 2012).

3.3. Bilim ve Sanat Merkezlerinde Müzik Eğitimi

Müzik eğitimi, Bakanlık tarafından sınavla seçilmiş alanında uzman öğretmenlerce verilir. Kurumun kendine özel bir müfredat programı vardır. Bu programın yanında her öğrenci için bireyselleştirilmiş eğitim programı da kullanılmaktadır.

T.C. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı BİLSEM müzik yetenek alanı çok aşamalı modüler öğretim programı çerçevesinde yer alan modüller şu şekilde belirtilmiştir.

3.3.1. Modüller

- Temel Müzik Bilgisi I-II
- Müziksel İşitme Okuma ve Yazma I-II-III-IV-V
- Ses Eğitimi I-II-III-IV-V
- Müziksel Yaratıcılık I-II-III-IV-V
- Müzik Tarihi ve Kültürü I-II
- Müzik Teorisi I-II-III
- Bilişim Destekli Müzik I-II
- Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri
- Proje Hazırlama

BİLSEM müzik yetenek alanında eğitim gören öğrencilere öncelikli olarak uyum programı uygulanmaktadır. Uyum programı, Bilim ve Sanat Merkezlerine yeni kayıt olmuş öğrencilerin oryantasyonunu sağlamak için verilen eğitimdir. Bu eğitim her yıl Bakanlığın belirlediği süre içerisinde yapılır.³⁹

³⁹ MEB, *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, Tebliğler Dergisi, Cilt 79, Sayı 2710, 2016, s. 449-451.

Daha sonraki süreçte öğrencilere “Özel Yetenekleri Geliştirme Programı” başlığı altında öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak amacıyla bir eğitim verilir.⁴⁰

Öğrencinin müzik alanında aldığı eğitimin son basamağında öğrenciye “Proje Üretimi ve Yönetimi Programı” uygulanır. Bu program ile özel yetenekleri geliştirme programını tamamlayan öğrenciler; yetenek, ilgi, isteklerine uygun olarak danışman öğretmenleri ile birlikte proje çalışmaları yapar.⁴¹

3.3.2. Proje Üretimi ve Yönetimi Programı

Proje yönetimi ve uygulama programı aşamasında öğrenciler her akademik yıl için en az bir adet proje hazırlar. Proje konuları bir rehber öğretmenin önderliğinde öğrenciler tarafından belirlenir ve uygulanır. Proje konusu seçilirken, öğrencilerin özel yetenek geliştirme programı kapsamında eğitildikleri alanlar ile ilgili olmasına dikkat edilir. Ortaya atılan her konu, bilimsel bir çerçevede ele alınarak projelendirilmektedir.⁴²

Müzik alanında eğitim alan öğrenciler proje eğitim programında ayrıca, programın amaçları doğrultusunda tek başına veya orkestra eşliğinde şarkı söyleyebilecek düzeyde olmaları için eğitim alırlar. Süreç boyunca çeşitli etkinliklerde görev alınarak performansa dayalı bir sunum gerçekleştirilir. Almış olduğu eğitim doğrultusunda öğrencinin yeteneklerini en üst düzeyde kullanması hedeflenmektedir (Böke, 2019).⁴³

4.SONUÇ ve ÖNERİLER

Özel yetenekli çocukların yeteneklerinin erken yaşlarda keşfedilmesi, yetenekleri doğrultusunda okul dışında uygun eğitim almaları için kurulan BİLSEM okullarının 1993 yılında eğitim-öğretime başladığı, bu okullar sayesinde doğuştan özel bir yeteneğe sahip olan bireylerin müzik, resim ve genel yetenek alanlarında uygun oldukları bölümlerde eğitim aldıkları,

Her yıl farklı illerde kurulan ve daha çok özel yetenekli bireylere ulaşmayı hedefleyen BİLSEM okullarının 2022 yılı sonunda 335’e yükseldiği, 2. sınıftan 12. sınıfa kadar özel yetenekli öğrencilere; uyum, destek eğitimi, bireysel yetenekleri

⁴⁰ MEB, a.g.y., s. 449- 451.

⁴¹ MEB, *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, Tebliğler Dergisi, Cilt 79, Sayı 2710, 2016. s. 449-451.

⁴² MEB, a. g. y., s. 458.

⁴³ Azelya Melis Böke, “Müzik Alanında Özel Yetenekli Çocukların Müziksel Gelişmelerinin Bilim ve Sanat Merkezlerini Tercih Süreçlerine Etkisi”, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, 2019), s. 19.

fark ettirme ve özel yetenekleri geliştirme programlarıyla, proje üretimi ve yönetimi olmak üzere çok farklı eğitim programı desteği sağladığı,

BİLSEM okullarında müzik alanında özel yeteneğe sahip bireylerin tanılama sürecinde bireyin *aday gösterme, ön değerlendirme, müzik yetenek alanında bireysel değerlendirmeye alındığı*, bu aşamalardan başarıyla geçen öğrencinin ilgili alanda eğitim görmeye başladığı,

Müzik yetenek alanında bireysel değerlendirmede bireyin müziksel yeteneğinin ölçülmesine dayalı uygulamalı bir değerlendirmenin yapıldığı ve bu uygulamalı sınavda bireye; ses işitme, ezgi tekrarı, ritm tekrarı, söyleme ve aktarım, müzikal farkındalık alanlarına yönelik soruların sorulduğu,

Müzik yetenek değerlendirmesinin başarıyla geçen bireylere T.C. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan ve BİLSEM müzik yetenek alanı çok aşamalı modüler öğretim programı çerçevesinde yer alan modüller kapsamında eğitim verdikleri görülmektedir.

Müzik alanında özel yeteneklilerin “Türkiye’deki tanılama süreçleri ve BİLSEM’de aldıkları müzik eğitimi” üzerinde durulan bu çalışmada; özel yetenekli bireylerin keşfedilmesi ve sahip oldukları yetenekleri doğrultusunda iyi bir eğitim almaları için şu öneriler sunulmaktadır.

- Özel yetenekliler için okul öncesi dönemde müzik eğitimine başlanabilir.
- Üniversitelerin özel eğitim bölümlerinde özel eğitim müzik öğretmenliği bölümü açılabilir.
- Müzik alanında özel yetenekliler ile ilgili hizmet içi eğitimler daha sık düzenlenebilir. Bu eğitimler okul öncesi, sınıf öğretmenlerine de yoğun olarak verilebilir.
- Liseye kadar her sınıf düzeyinde velilere sık sık eğitim verilebilir.
- Diğer okullarda çalışan müzik öğretmenlerine hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.
- Diğer okullardaki destek eğitim odalarından daha fazla öğrencinin faydalanması sağlanabilir.
- Diğer okulların destek sınıfları müzik dersini işleyebilecek donanıma kavuşturulabilir.
- Müzik alanında özel yetenekli bireylere güzel sanatlar lisesi, konservatuvar, üniversite sınavı vb. sınavlarda ek avantajlar sağlanabilir.
- Yetenekleri gizli kalmış veya kırsalda yaşayan özel yetenekliler için farklı tarama yöntemleri geliştirilebilir.
- Sınıf öğretmenleri tarafından yapılan ön tanılama uygulaması müzik öğretmenleri tarafından, ilçelerdeki veya illerdeki Bilim ve Sanat

Merkezlerinde yapılabilir. Böylece tanılamayı aksatacak teknik sorunların önüne geçilebilir.

- Çağdaş müzik öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili müzik öğretmenleri daha sık eğitime alınabilir.

KAYNAKÇA

ADIZEL, Begüm Fulya & ÖZMENTAŞ, Gökmen, “Müzik Alanı Öğrenci Velilerinin Eğitim Süreçlerine Yönelik Farkındalıkları: Antalya BİLSEM Örneği”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, 2018, s.225-232.

AKAR, Filiz, *Yetenek Yönetimi*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2015.

ALTAN, Mustafa Zülküf, *Çoklu Zekâ Kuramı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Cilt 17, Sayı 17, 1999, 105-117.

BAPOĞLUDÜMENCİ, Seda, Gürsoy, Figen & ARAL, Neriman, “Türkiye’de Okul Öncesi Dönemdeki Üstün Potansiyalli ve Üstün Zekâlı Olan Çocukların Eğitimleri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 24, Sayı 5, 2016, s. 2469-2480.

BEHAR, Cem, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, 8. Baskı, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul, 2023, s. 19.

BİLİM VE SANAT MERKEZLERİ YÖNERGESİ, *Tebliğler Dergisi*. Sayı: 2618, 2009.

BÖKE, Azelya Melis, “Müzik Alanında Özel Yetenekli Çocukların Müziksel Gelişmelerinin Bilim ve Sanat Merkezlerini Tercih Süreçlerine Etkisi”, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, 2019).

ÇAKIN, Nihat, “Bilim ve Sanat Merkezine Zihinsel Alandan Devam Eden Öğrencilerin Akranları ile Okul Başarıları Açısından Karşılaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

ÇİLOĞLU, Sibel & ÇEVİK KILIÇ, Deniz Beste, *Bilim ve Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) Öğrenim Görmekte Olan Müzik Birimi Öğrencilerinin Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi, Eğitimde Güncel Araştırmalar*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2022.

ÇUHADAR, Celil Hakan, “Müziksel Zekâ”, *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 2017. s. 1-12.

DEMİR, Ahmet, “Bilim ve Sanat Merkezinde Müzik Eğitimi Alan Ortaokul Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

DÖNMEZ BAYKOÇ, Necate, *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*, 1. Baskı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 69-74.

GÜVEN, Elif& SEZGİNSOY, Burcu. Müzik Alanında Üstün Bir Yetenek: İdil Biret (Görüş ve Önerileri). *Eğitim Fakültesi Dergisi* XXII (1), 2009, s.123-142.

İŞİK, Abdulcelil & GÜNEŞ, Engin, “Türk Tarihinde Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Osmanlı Enderun Mektebi”, *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 2017, s.1-13.

KAPTAN, Merve Nur ;& KAPTAN, Volkan, “Osmanlı Döneminde Musiki Eğitimi Veren Kurumlar Üzerine Bir İnceleme”, *JiaJournal*, Cilt 2, Sayı 2, 2019, s. 40-52.

KILIÇ, Haydar, “Bilim ve Sanat Merkezleri Yöneticilerinin Müzik Yetenek Alanındaki Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyetler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Anabilim Dalı, 2021).

KÖSE, Gonca, “İnsan Kaynakları Yönetiminin Derin İçgörüsü: Yetenek Yönetimi ve İşveren Markası İlişkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 56, 2018, s. 823-833.

MALKOÇ, Tülin, *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*, 1. Baskı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 169.

MEB, “Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Öğrencilerinin Çalgı Eğitimindeki Sorunları ve Kişisel Özellikleri Arasındaki İlişkiler”, *Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 68, 2005.

MEB, “Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi”, *Tebliğler Dergisi*, Cilt 79, Sayı 2710, 2016, s. 449.

ÖZBAY, Yaşar, *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, Ankara, 2013.

ÖZDEN, Erhan, “Osmanlı Maarifi’nde Musiki”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2014, s. 89-107.

ÖZDEN, Erhan, “Osmanlı’nın Musiki Okulları”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2013, s.17-29.

ÖZDEN, Erhan, “Osmanlı Maarifinde Mûsikî” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

ÖZER, Burcu, “Türkiye’de BİLSEM Müzik Alanına Yönelik Yapılan Çalışmalar: Sistemik Bir Derleme” *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. Cilt 16, Sayı 29, 2020, s. 2045-2076.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem, *Psikolojik Testler*, Yeni Doğu Matbaası, Ankara, 1994.

PAÇACI, Gönül (Ed), *Cumhuriyet’in Sesli Serüveni, Cumhuriyet’in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, Cilt 10, Sayı 29, 1999.

Araştırma Makalesi

ŞAHİN, Mustafa & DUMAN, Ruşen, “Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII: Cilt 16, Sayı 17, 2008, s. 259-272.

TUNÇDEMİR, İlknur, “Çoksesli Müzikte Harika Çocuk Kanununun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 177, 2008, s. 8-27.

URHAN, Gülbahar, “Bilsem Müzik Sınavında Öğrencilerin ve Velilerin Sınava İlişkin Farkındalıklarını Artırmaya Yönelik Bir Çalışma: Aksaray İli Örneği”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2022, s. 422-443.

İnternet Tabanlı Kaynaklar

“Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu”<https://orgm.meb.gov.tr/www/bilsem-ogrenci-tanilama-ve-yerlestirme-kilavuzu-yayimlandi/icerik/2155>. (19.08.2023).

“Psikoteknik ve Uygulama Alanları”
<http://www.abuyum.com/psikoteknik-ve-uygulama-alanlari-hk-makale/118/Page.aspx>.(18.08.2023)